

Vészharang helyett...

Központi tájékoztatás a községi könyvtárakban

Pár éve hol itt, hol ott kongatják meg a vészharangot a közművelődési könyvtárak fölött: csökken az olvasók, a könyvtárhasználók száma, miközben gazdasági életünk, társadalmi fejlődésünk igényei egyre nőnek. És mit tesznek mindezek láttán a könyvtárosok? Van, ahol zord könyvör ül a pult mögött, várja az olvasókat és közben rángatja a vészharang kötelét. És vannak tiszteletreméltó kezdeményezések, amelyeknek közös céljuk, hogy megváltozzon a társadalom tudatában élő elavult könyvtárkép, a könyvkölcsönző képe helyére a szolgáltató, információkat és dokumentumokat nyújtó könyvtaré lépjen, amely tájékoztat, nevel és szórakoztat.

A könyvtárosok szemléletváltozása azonban csak az utóbbi években kezd a gyakorlatban is testet ölteni, s néhány kérdésben még ma sem jutottunk sokkal előbbre, mint 20–25 éve. A községi könyvtárak tájékoztató szolgálatára gondolok. Maga a közművelődési könyvtári tájékoztatás gondolata is csak nehezen nyert polgárjogot, de a szükségletek felismerése és az igényvizsgálatok után valósággá vált, s ma már elképzelhetetlen nélküle valamirevaló könyvtár.

A községi könyvtárak tájékoztató szolgálata is szóba került akkoriban: a *Könyvtáros* hasábjain 1965-ben szerepelt a kérdés, s az 1976-os könyvtári törvényerejű rendelet is igyekezett felrázni a szakma lelkiismeretét — ennek ellenére manapság is merészség a községi könyvtárak referenz-szolgálatának mindennapi gyakorlatáról beszélni.

Ha a hatvanas években voltak is ellenvetéseink a tájékoztatás bevezetésével szemben, azokat az elmúlt húsz év megcáfolta. Népművelők, könyvtárosok évekig reménykedtek például abban, hogy a kisközségek lakói bemennek a városba kulturális igényeik kielégítésére — ma már be kell látnunk, hogy ez nem valósult meg, helyben kell tehát gondoskodni a könyvtári

szolgáltatásokról, ha meg akarjuk tartani olvasóinkat. Változtatást kíván az a könyvtárosi szemléletmód is, amely az olvasók egyoldalú és mindenáron való nevelését tűzte ki célul. Úgy vélem, az igényes kérések kielégítése és a könyvtárak többoldalú használatának lehetővé tétele a legeredményesebb nevelési eszköz.

Módszertanos könyvtárosként a nyitvatartási időben járva a Veszprém és a Zirc környéki községi könyvtárakat, gyakran tanúja lehettem, hogy az olvasók kérdésekkel fordultak a könyvtárosokhoz, de a kapott válaszok gyakran nem voltak kielégítőek a kézikönyvtár elégtelensége és a könyvtárosok szakmai járatlansága miatt.

Személyes tapasztalataim nem támasztották alá azt a közhelyé vált nézetet, amely szerint a mai kisközségek könyvtárlátogatóit semmi sem érdekli, csak a könnyű irodalom. Tény, hogy ezekben az aprófalvakban nehezebbek az életfeltételek, mint a munkahelyek, infrastrukturális ellátottság, művelődési lehetőségek vá-

lasztéka terén gazdagabb lakóhelyeken. Viszszafejlődnek, jobb esetben „szinten maradnak” ezek a községek, de — bár őrzik még a hagyományos falusi életformát — követik a várost öltözködésben, építkezésben, szórakozásban. A kisközségek lakói is igyekeznek megszerezni az alapvető iskolázottságot, a szakmai műveltséget, jó ivóvizet és járható utakat, de mindezek elérése nagyobb erőfeszítést kíván meg az itteniektől, mint a városban élőktől. A könyvtári demokratizmus szintén megkívánja, hogy művelődésükhöz a könyvtár nyújtson segítséget, s ne nehezítse meg azok dolgát, akik oda fordulnak.

Mert kérdéseikkel azok az értelmiségiek is a községi könyvtárat keresik fel, akik jól tudják, hogy ez inkább kölcsönzőhely, mint az információk tárháza, és a tiszteletdíjas könyvtáros ismereteit sokszor meghaladja a kérdező tudása.

Elmélettől a gyakorlatig

A Veszprémi Megyei Könyvtár hálózati részlegéhez tartozó 63 községi könyvtár legtöbbje aprófalvas településen van, több mint felük központosított rendszerben működik. Felismerve az igényeket és élve a központosítás lehetőségeivel, 1982-ben megszerveztük a központi tájékoztatást. Az igényszint mérését és a szolgáltatást egyidőben végeztük, egy évig figyeltük a helyben kapott válaszokat és a továbbított kéréseket.

A községi könyvtárosok kétrészes kéréslapokat kaptak, a kísérelőlevélben arra kértük őket, hogy az egyikben jegyezzék fel a helyben megválaszolt kérdéseket és azok forrásait, a másikon továbbítsák hozzánk a megoldatlan feladatokat, amelyekre a hálózati részleg két napon belül választ ad. Természetesen nyilvánvaló volt, hogy alapszintű tájékoztatásról lehet csak szó: referenzszolgáltatásról, esetenként néhány dokumentum (könyv, cikkmásolat, kazetta) központi helyről való kölcsönzéséről. Szolgáltatásunk elméleti alapjául *Horváth Tibor Tájékoztató munka*, és *Halász Béla Tájékoztató a közművelődési könyvtárakban* című munkáját vettük.

Voltak aggályaink is, ezek egyik leglényegesebbjének azt tartottuk, hogy a „levelező” tájékoztatással a referenzkérdések helyes megoldásának oroszlánrésze, a részletes kikérdezés a községi könyvtárosokra hárul: hiszen a kérdés nem oldható meg, ha az információ elégtelen,

hiányos az apparátus vagy hiányos a tájékoztató könyvtáros szaktudása. A három rossz közül a két utóbbi a központi válaszadással kiküszöbölhető. Hogy segítsünk a könyvtárosoknak a helybeni válaszadásban, a kéréslapokon megadtunk több lehetőséget, és utólag feldolgoztuk igénybevételüket (cédula- és kódkatalógus, gyarapodási jegyzék, kézikönyv, fejből válaszolás, egyéb forrás használata). Így feltérképeztünk olyan módszertani és működési kérdéseket is, amilyenek az állományépítési hiányok, a továbbképzések témái, az olvasói érdeklődés vizsgálata, a könyvtár társadalmi szerepének erősítése.

Fő célunk az volt, hogy megértessük a könyvtárosokkal a tájékoztatás szükségességét, és hogy közreműködésünkkel hozzájuttassák olvasóikat ugyanazokhoz a szolgáltatásokhoz, amelyekben a városi könyvtárhasználók részesülnek.

Miért lefetyelnek az állatok?

A beérkezett kívánságokat összegyűjtve ki-tűnt, hogy olvasóink érdeklődése megegyezik az országosan tapasztaltakkal, és örömmel vet-tünk néhány meglepetést is, hogy például a vártnál többen kérnek irodalomjegyzéket (a megye iparáról, Japán történelméről, 20. századi realista írókról és műveikről). Ezeket, mint a legtöbb választ is, a *tanulók* kérték, mert ők a leggyakoribb könyvtárlátogatók, to-vábbá, mert erre kétszeti őket az iskola és az életkorukból fakadó sajátos érdeklődési vágy is. (Ilyen volt például a „miért lefetyelik az állatok a vizet, ha isznak” kérdés is.) További-tott kérdéseik is a legfogasabbak, legmunka-igényesebbek. Gyakran kell küldenünk szá-mukra verselemzéseket, műsorfüzeteket, mai modern írók könyveit, a felsőbb iskolák hallga-tóinak pedig lakóhelyük múltjával foglalkozó művet vagy adatot. Ilyenkor kéretlenül annyi példányban küldjük a fénymásolt helytörténeti dokumentumot, hogy a helyi könyvtárnak is jusson belőle.

A *munkások* nem szakmájukhoz, inkább sza-bad idejük eltöltéséhez szükséges irodalmat keresnek, barkácskönyveket, kertészettel, építkezéssel foglalkozókat. Az *alkalmazottak* számára kérnek a községekből a leggyakrabban személyi adatokat írókról, művészekről, és ki-emelkedően sok a jogi kérdés. Az *értelmiséget* a pedagógusok és a tanácsi dolgozók képviselik. A tanárok gyakran kérnek a nem pedagó-

gus könyvtárostól módszertani segítséget és tanítási segédanyagot vetélkedőkhöz, műsoros estekhez, kiállításokhoz. Ezek a kívánságok gyakran meghaladják a községi könyvtárak lehetőségeit ugyanúgy, mint a tanácsi dolgozók igényei is. Utóbbiak itt keresnek irodalmat az Államigazgatási Főiskola vizsgáihoz vagy közgazgatási munkájukhoz. (Például az ázsiai termelési mód, temetőkertek rendezése, munkálatok névjegyzéke.) Az *egyéb* kategóriába sorolt nyugdíjasok, háziasszonyok hajdani könyvsikereket keresnek, s az általuk közölt hiányos szerzőségi és címadatok megnehezítik a kutatást. Említést érdemelnek még megyénk üdülőfalvainak új lakói, akik a községi könyvtáros segítségével akarják megismerni nyaralóhelyüket, és a hagyományos építkezési formák felújításával éppúgy jó példát mutatnak a helybelieknek, mint azzal, hogy az ehhez szükséges irodalomért a könyvtárba jönnek.

A kérések sokfélesége tanúsítja, hogy az egykori néptanító könyvtárosok a maiaknak, az egyéb foglalkozásúaknak is tekintélyt szereztek. Akad köztük tanácsstag, községi párttitkár; meghívják őket idegenvezetőnek az iskolai kirándulásokra, valamint zsürielnöknek, de van olyan gyesen levő fiatal könyvtárosnő is (nem pedagógus), akit felvilágosító előadásra kértek fel a nyolcadikos kislányok.

Érdemes arra is felfigyelni, mit *nem kérnek* a községekből. Nem szerepel a kívánságok közt jelenlegi könyvsiker, társadalmi problémákat feszegető újságcikk, irodalmi, politikai, ismeretterjesztő cikk — ezek ajánlása is a könyvtárosok feladata volna, mint ahogy a tájékoztató szolgálat felkínálása is, amelyet szerencsére mind többen vesznek igénybe, megérezvén, hogy közreműködésünkkel nemcsak meglévő olvasóikat tarthatják meg, hanem újakat is — esetleg „csak” könyvtárhasználókat — szerezhetnek. A kérdésekkel leggyakrabban hozzánk fordulók Balatonkenese, Óskü, Városlőd, Vinya könyvtárosa.

Segítség a módszertani munkához

A szolgáltatás a módszertani munkához is sok segítséget ad, szinte megnöveli jelenlétünket a könyvtárakban. Írásos válaszainkból nemcsak az olvasó kap feleletet, hanem a könyvtáros is megtudja, hogyan jutottunk el a közölt megoldáshoz, így ez sajátos továbbképzési formának is tekinthető. Az irodalom, a

dokumentumok kérése és a válaszadás gyakorlatilag könyvtárközi szolgáltatás, annak megkötöttségei nélkül. A cikkmásolatok küldésével támogatjuk a helyismereti anyag gyűjtését, és bővítjük a könyvtárhasználat körét.

A kéréseket értékelve szükségesnek találtuk felhívni a könyvtárosok figyelmét a tantervben szereplő könyvtári ismeretekre a tanulók jobb ellátása érdekében, az adott válaszokat vizsgálva pedig kitűnt, mennyire nem tudják használni könyvtárunk segédkönyv-állományát — ezért mindkét témáról módszertani segédletet adtunk ki.

Bár tudjuk, hogy ez a tájékoztatási rendszer az igényes szakmai közvéleménytől még sok jogos kritikát kaphat, de a központosított ellátást tartalmasabbá teheri, lényeges elemévé válhat, s mostani kezdetleges formájában is többet ér a semminél. Szerény anyagi kiadásokkal jár, kizárólag szellemi erőfeszítést és hivatástudatot kíván.

Tanulságos visszpillantani a bevezetőben említett húsz évvel ezelőtti témafelvetésre, a *Könyvtáros* 1965. évi 3. számában, amelyben több bátorító cikk is foglalkozott a községi könyvtárak tájékoztató szolgálatával. Az egyik szerző — *Tóth Gyula* — azt a választ kapta egy községi könyvtárostól, hogy szerinte erre azért nincs szükség, mert 90 százalékban csak tanulók kérik.

Félő, hogy a vészharang azért szól most is, mert ilyen kollégák még mindig vannak a pályán, s ennek következtében az akkori tanulók már nem olvasók egyik könyvtárban sem! Szeretnénk, hogy a mostaniak azok maradjanak.

Turainé Matzkó Emma

Kitüntetések. Az igazságügy-miniszter *A haza szolgálatáért* érdemem arany fokozatával tüntette ki **Bereczky Lászlónét**, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ nyugállományba vonuló munkatársát a korszerű börtönkönyvtári hálózat kialakításában és fejlesztésében szerzett érdemeiért. — Hajdú-Bihar megye Tanácsa *Csokonai-díjjal* tüntette ki egész élete munkásságának elismeréseként, nyugállományba vonulása alkalmából **Elek Sándornét**, a Debreceni Városi Könyvtár igazgatóját, aki 1951 óta szolgálja a könyvtárügyet, 1978 óta áll a városi könyvtár élén, s ezen a poszton a lakótelepek könyvtári ellátásában országosan is példamutató eredményeket ért el. — A Magyar Úttörők Szövetségének Országos Elnöksége *A gyermekekért* elnevezésű érdeméremmel tüntette ki **Pápay Lászlónét**, a szolnoki Versey Ferenc Megyei Könyvtár igazgatóhelyettesét.

Könyvtárávatások. December 6-án, a város felszabadulásának évfordulóján **Százhalombattán Villangó Istvánnak**, a Művelődési Minisztérium közgyűteményi főosztálya vezetőjének megnyitó beszédével, szép ünnepség keretében átadták rendeltetésének a Barátság Művelődési Központ és Könyvtár új épületének könyvtári szárnyát, amelyben a városi könyvtár két szinten, csaknem ezer négyzetméteren kialakított, Allmedia-bútorokkal berendezett helyiségei találhatóak. A könyvtár 61 ezer állományegységet és 124- féle kurrens hírlapot, folyóiratot magában foglaló gyűjteményét nyolc könyvtáros gondozza. — November 6-án a Heves megyei **Adács** községben megnyílt az új olvasóteremmel és más helyiségek kialakításával 105-ről 159 négyzetméter alapterületűre bővült községi könyvtár.

Kinevezés. Győr-Sopron megye Tanácsának Végrehajtó Bizottsága 1981-ben **Sinay Jenőt** három évre, 1984. okt. 15-ig nevezte ki a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár igazgatójává. A megyei tanács művelődésügyi

osztályának előterjesztésére a végrehajtó bizottság a meghatározott időre szóló kinevezést annak lejártá előtt véglegesre változtatta.

Emlékküléssel ünnepelték Szolnokon a megyei könyvtár és a megyei múzeum alapításának 50. évfordulóját. A december 13-án a városi tanács dísztermében tartott megemlékezésen **Bíró Boldizsárnak**, a városi tanács elnökhelyettesének bevezető szavai után **Villangó István**, a Művelődési Minisztérium közgyűteményi főosztályának vezetője mondott ünnepi megnyitót, majd a könyvtár történetének korszakairól szóltak az intézmény volt vezetői, illetve igazgatói: **Kaposvári Gyula**, **Kisfaludi Sándor** és **Szurmay Ernő**. Az alapításakor közös, könyvtárból és múzeumból álló intézmény múzeumi részének történeti fejlődését **Kaposvári Gyula** nyug. igazgató és **Tólas László**, a jelenlegi igazgató vázolta. A délelőtti ülés végén a résztvevők megkoszorúzták a megyei könyvtár névadójának, Versey Ferencnek szobrát. A délutáni ülésen **Szente Ferenc**, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója *A megyei könyvtárak helye és szerepe a jövő közművelődési és tudományos életében*, **Horváth Tibor**, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főigazgató-helyettese pedig *A korszerű könyvtár és a műszaki fejlesztés* címmel tartott előadást; utána pedig kitüntetések és jutalmak átadása következett. A művelődési miniszter által adományozott Ki-

váló munkáért kitüntetést **dr. Török Emil** gazdasági igazgató, *A szocialista kultúráért* kitüntetést **Farkas Gyuláné** könyvtári részlegvezető kapta, miniszteri dicséretben pedig **Dévai Rezsőné**, a könyvtár nyugdíjasként ma is dolgozó munkatársa részesült. A megyei könyvtár által a jubileum alkalmából első ízben kiosztott, a 25 éves szolgálatért járó emléklapok, Simon Ferenc szobrászművész alkotását kilencen vehették át. Az ülés befejezéseként hirdették ki az új megyei könyvtár megtervezésére kiírt országos pályázat eredményét. A beérkezett 27 mű közül 8 pályamunkáért adott át díjat **Ulveczki Tibor**, a megyei tanács elnökhelyettese, a bíráló bizottság társelnöke. A 140 ezer forintos első díjat **Zalavári Lajos** és hététagú tervezői együttese nyerte (KÖZTI, Budapest), a második díjat egy négytagú pécsi tervezőcsoport kapta, a két harmadik díj egy négytagú szolnoki, illetve tiztagú budapesti tervezői együttesnek jutott.

Decemberi értekezleti nap-tár: 10. Kiállítással egybekötött szakmai tanácskozás könyvtárellátási kérdésekről a SZOT-székházban a Szakszervezetek Budapesti Tanácsa és a Könyvértékesítő Vállalat rendezésében; 18. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének 1984. évi küldöttközgyűlése Budapesten, a Pataky István Művelődési Központban; 19. A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése az MM vezetőképző és továbbképző intézetében; 18—19. Országos értekezlet a megyei könyvtárak katalógushálózatának kérdéseiről az Országos Széchényi Könyvtárban; 20. Az Országos Könyvtárügyi Tanács plenáris ülése a Művelődési Minisztériumban.

